

Εισαγωγή στην Ιστορία της Τέχνης και του Πολιτισμού

Ενότητα 6: Κυβισμός

Ιάκωβος Ποταμιάνος
Τμήμα Θεάτρου

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Συγγράμματα

1. E. H. Gombrich, Το Χρονικό της Τέχνης, ΜΙΕΤ, Αθήνα, 1999
2. Χανς Γιαφφέ - Έμπερχαρτ Ρότερς, Η Ζωγραφική στον 20ό αιώνα, Νεφέλη, Αθήνα, 1999.

Αφαίρεση, Αφηρημένη Ζωγραφική

Το δεύτερο από τα κύρια ρεύματα είναι η Αφαίρεση.

Pablo Picasso

Η Γέννηση της μοντέρνας αφαίρεσης.

Γύρω στο 1905 εμπνεόμενος τόσο από τους Φωβιστές όσο και από τους Μετα-Ιμπρεσιονιστές εγκαταλείπει τον μελαγχολικό λυρισμό του της Μπλε περιόδου (1906) για ένα πιο στιβαρό στυλ.

Gauguin, Cezanne επιρροές.

1907 - Οι Δεσπονίδες της Ανιγνον - τόσο προκλητικό που εξοργίζει και τον Matisse.

Αναφέρεται σε ένα κακόφημο δρόμο της Βαρκελώνης.

Άρχισε θέλοντας να απεικονίσει μια σκηνή πρόκλησης σε ένα οίκο ανοχής αλλά έφτασε στο να φτιάξει 5 γυμνά και μια νεκρή φύση. Άγρια επιθετικότητα. Οι 3 αριστερά είναι γωνιώδεις αλλοιώσεις κλασικών μορφών με βίαια μετατοπισμένα χαρακτηριστικά και σώματα ενώ οι άλλες 2 έχουν βαρβαρικά χαρακτηριστικά εθνογραφικής τέχνης.

Με τον Gauguin οι Φωβιστές ανακάλυψαν την αισθητική ελκυστικότητα των Αφρικανικών γλυπτών και αυτών της Ωκεανίας και εν συνεχεία τα παρέλαβε ο Picasso. Αλλά αυτός χρησιμοποίησε την πριμιτιβιστική τέχνη ως πολιορκητικό κριό ενάντια στην κλασική σύλληψη του ωραίου. Απαρνείται όχι μόνο τις αναλογίες αλλά και τη συνοχή και συνέχεια του ανθρώπινου σώματος έτσι που ο καμβάς μοιάζει με ένα πεδίο από σπασμένο γυαλί. Τι κέρδισε από την καταστροφή αυτή;

Η καταστροφή είναι μεθοδική. Οι μορφές αλλά και το σκηνικό είναι σπασμένο σε γωνιώδεις σφήνες και πλευρές. Δεν είναι επίπεδες αλλά σκιασμένες με τρόπο που τους δίνει μια αίσθηση τρισδιάστατου.

Δεν μπορεί με σιγουριά να πούμε ότι είναι κοίλες ή κυρτές. Κάποιες μοιάζουν με κομμάτια στερεοποιημένου χώρου, άλλες σαν διαφώτιστα σώματα. Ένα μοναδικό είδος ύλης που δίνει μια δική του συνοχή και συνέχεια στον καμβά. Δεν διαβάζονται σαν εικόνα του εξωτερικού κόσμου. Είναι ένας δικός τους κόσμος ανάλογος του φυσικού αλλά κατασκευασμένου με άλλες αρχές. Αυτό το επαναστατικό «οικοδομικό υλικό» φτιαγμένο από κενά και πλήρη είναι δύσκολο να περιγραφεί. Οι πρώτοι κριτικοί που είδαν μόνο να κυριαρχούν οι οξείες ακμές και γωνίες το ονόμασαν Κυβισμό.

Οι Δεσποινίδες της Avignon

1048J. Pablo Picasso,
Οι Δεσποινίδες της Avignon,
1907,
Ελαιογραφία. 2,43Χ2,33 μ.
ΜΟΜΑ Ν. Υόρκη

Αναλυτικός Κυβισμός

Το ότι οι Δεσποινίδες οφείλουν κάτι στον Cezanne ίσως να φαίνεται απίστευτο. Ο Picasso μελέτησε το ύστερο έργο του (1906) και βρήκε εκεί τον αφαιρετικό τρόπο χειρισμού του όγκου και του χώρου και τις διαφώτιστες ενότητες απ' όπου εμπνεύσθηκε τις πλευρές των σχημάτων του Αναλυτικού κυβισμού. Ο σύνδεσμος είναι πιο καθαρός στο 1049 - Πορτραίτο του Ambroise Vollard - ενός από τους κύριους εκδότες αφισσών και εμπόρους τέχνης- που τον ζωγράφισε το 1910. Οι όψεις ή πλευρές είναι τώρα μικρές και ακριβείς, σαν πρίσματα.

Οι αντιθέσεις του χρώματος και της υφής έχουν υποτονιστεί, έχουν γίνει σχεδόν μονοχρωματικές, έτσι ώστε να μην ανταγωνίζονται την σύνθεση. Η δομή είναι τόσο πλύπλοκη και συστηματική που θα έμοιαζε εντελώς εγκεφαλική αν το πρόσωπο του μοντέλου δεν αναδυόταν με τόσο δραματική δύναμη. Μεταδίδει την δύναμη της πολύπλοκης προσωπικότητάς του. Οι βαρβαρικές αλλοιώσεις των Δεσποινίδων δεν υπάρχει ούτε ίχνος. Ο Κυβισμός έχει γίνει ένα αφαιρετικό στυλ υπό την Δυτική έννοια. Αλλά η απόστασή της από την παρατηρούμενη πραγματικότητα δεν έχει μεγαλώσει πολύ. Χρειάζεται ακόμη τον ορατό κόσμο για να προκαλέσει τις δημιουργικές του δυνάμεις. Η σφαίρα του μη-αντικειμενικού δεν ασκούσε κάποια έλξη πάνω του.

Πορτραίτο του Ambroise Vollard

1048J. Pablo Picasso,
Πορτραίτο του Ambroise Vollard,
1910,
Ελαιογραφία. 92X65 εκ.
Κρατικό Μουσείο Καλών Τεχνών Pushkin Μόσχα

Συνθετικός Κυβισμός

Κατά το 1910 ο Κυβισμός είχε καθιερωθεί ως εναλλακτικός του Φωβισμού και άλλοι καλλιτέχνες ενώθηκαν με τον Picasso όπως ο Braque με τον οποίο συνεργάστηκε πολύ έντονα έτσι που το έργο τους μερικές φορές είναι δύσκολο να το ξεχωρίσει κανείς. Μαζί προχώρησαν στην επόμενη φάση του Κυβισμού που ήταν πιο τολμηρός. Ονομάζεται συνήθως Συνθετικός Κυβισμός καθώς επίσης και Κολλάζ Κυβισμός από την Γαλλική λέξη Κολλάζ επί τη βάσει του οποίου ξεκίνησε. Βλέπουμε τις αρχές του στο 1050 - Νεκρή Φύση με Πλεχτή Καρέκλα. Το μεγαλύτερο μέρος του έργου δείχνει τις τώρα πια γνωστές όψεις, εκτός από τα γράμματα γιατί αυτά είναι ήδη αφηρημένα σύμβολα και δεν μπορούν να μεταφραστούν σε πρισματικά σχήματα. Αλλά κάτω από την νεκρή φύση αναδύεται ένα κομμάτι απομίμησης της διχτυωτής πλέξης μιας καρέκλας που έχει κολληθεί πάνω στον καμβά και η εικόνα έχει πλαισιωθεί από ένα κομμάτι σχοινού. Αυτή η εισβολή ξένων υλικών έχει άνα αξιοσημείωτο αποτέλεσμα. Η αφαιρετική νεκρή φύση μοιάζει σαν να στέκεται σε μια πραγματική επιφάνεια, σαν σε δίσκο και η ουσιαστική ύπαρξη αυτού του δίσκου εντείνεται ακόμη περισσότερο από το σκοινί.

Νεκρή Φύση με Πλεχτή Καρέκλα

1050J. Pablo Picasso,
Νεκρή Φύση με Πλεχτή Καρέκλα,
1912,
Κολλάζ, 27X35 εκ. Μουσείο Picasso Παρίσι

Εισαγωγή στην Ιστορία της Τέχνης και του Πολιτισμού

Georges Braque (1882-1963)

Μέσα σε ένα χρόνο ο Picasso και ο Braque έκαναν νεκρές φύσεις οι οποίες κατασκευάζονταν εντελώς από κομμάτια υλικών με μόνο μερικές γραμμές να προστίθενται για να ολοκληρώσουν την σύνθεση.

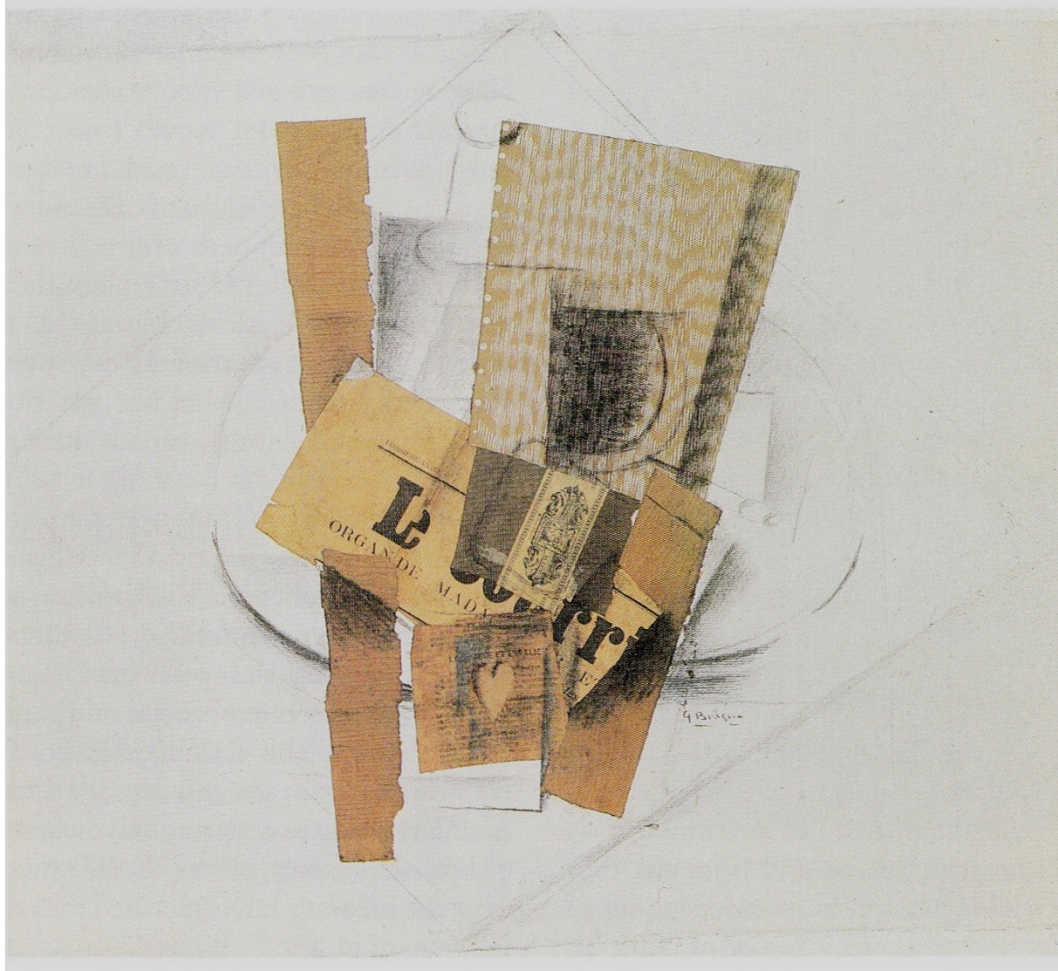
1051 - Στο Courrier του Braque αναγνωρίζουμε ζώνες απομίμησης νερών ξύλου, τμήμα μιας θήκης καπνού με μια σφραγίδα που δημιουργεί αντίθεση, μισό πρώτο φύλλο εφημερίδας και ένα κομμάτι της που έχει γίνει τραπουλόχαρτο. Διερευνώντας την νέα ιδέα του καμβά σαν ένα δίσκο επί του οποίου «σερβίρεται» η νεκρή φύση θεώρησαν ότι το καλύτερο ήταν να βάλουν πραγματικά πράγματα στον δίσκο. Τα μέρη του κολλάζ παίζουν ένα διπλό ρόλο. Έχουν σχηματισθεί και συνδυαστεί και στη συνέχεια έχουν τοποθετηθεί σχέδια και χρωματισμοί επ' αυτών για να αποκτήσουν ένα αναπραστατικό νόημα, αλλά δεν έχουν χάσει την αρχική τους ταυτότητα σαν κομμάτια υλικού. Παραμένουν «εξωγενή στοιχεία» στον κόσμο της τέχνης. Λειτουργούν σαν να αναπαριστούν (να είναι μέρος μιας εικόνας) αλλά και σαν να είναι αυτό που είναι. Έτσι δημιουργούν μια αυτάρκεια που δεν έχει μια εικόνα Αναλυτικού κυβισμού. Ο δίσκος είναι αποκομμένος από τον φυσικό κόσμο. Δεν μπορεί να δείξει κάτι παραπάνω απ' ότο είναι πάνω του.

Η διαφορά ανάμεσα στις δυο φάσεις του Κυβισμού έγκειται επίσης στον χώρο της εικόνας. Ο Αναλυτικός κυβισμός διατηρεί ένα είδος βάθους, έτσι ώστε η ζωγραφισμένη επιφάνεια ενεργεί σαν παράθυρο μέσω του οποίου αντιλαμβανόμαστε ότι έχει απομείνει από τον προοπτικό χώρο της Αναγέννησης. Αν και κομματιασμένος ο χώρος αυτός κείται πίσω από την επιφάνεια του πίνακα και δεν έχει ορατά όρια. Εν δυνάμει μπορεί να περιέχει αντικείμενα που μας είναι κρυμμένα. Στον Συνθετικό Κυβισμό, αντίθετα, ο χώρος της εικόνας κείται μπροστά από το επίπεδο του δίσκου. Ο χώρος δεν δημιουργείται από ιλλουζιονιστικά τεχνάσματα όπως η πλαστικότητα και η συνίζηση (προοπτική βράχυνση), αλλά από την αλληλεπικάλυψη διαστρωματώσεων και κομματιών υλικών. Η συνοχή του μη προοπτικού χώρου δεν επηρεάζεται όταν όπως στο Courrier το φαινόμενο πάχος αυτών των υλικών και η απόσταση μεταξύ τους αυξάνονται από λίγη σκίαση εδώ κι εκεί. Ο Συνθετικός Κυβισμός δίνει μια κατά βάση νέα έννοια χώρου, την πρώτη μετά τον Massaccio. Ένα ορόσημο στην ιστορία της ζωγραφικής. Λίγο αργότερα ανακάλυψαν ότι μπορούσαν να διατηρήσουν αυτή την έννοια του χώρου χωρίς την χηρσ κολλάζ. Απλά ζωγράφιζαν σαν να έκαναν κολλάζ.

Ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος έβαλε τέλος στην συνεργασία και στην εξέλιξη του Συνθετικού Κυβισμού που έφθασε σε νέα ύψη στην επόμενη δεκαετία.

Εφημερίδα, Μπουκάλι, Πακέτο Καπνού

Georges Braque, Εφημερίδα,
Μπουκάλι, Πακέτο Καπνού, 1914,
Κολλάζ 52Χ64 εκ.
Μουσείο Τέχνης Φιλαδέλφειας

Ταύρος

Pablo Picasso, Ταύρος

Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων

Όλες οι εικόνες της παρουσίασης ανήκουν στο Κοινό Κτήμα (Public Domain).

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Ιάκωβος Ποταμιάνος.
«Εισαγωγή στην Ιστορία της Τέχνης και του Πολιτισμού. Κυβισμός». Έκδοση:
1.0. Θεσσαλονίκη 2014. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση:
<https://opencourses.auth.gr/courses/OCRS327/>

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά - Παρόμοια Διανομή [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

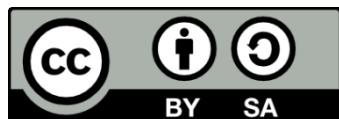
μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

Τέλος ενότητας

Επεξεργασία: Άννα Μπίσμπα
Θεσσαλονίκη, Εαρινό εξάμηνο 2014-2015

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Σημειώματα

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

